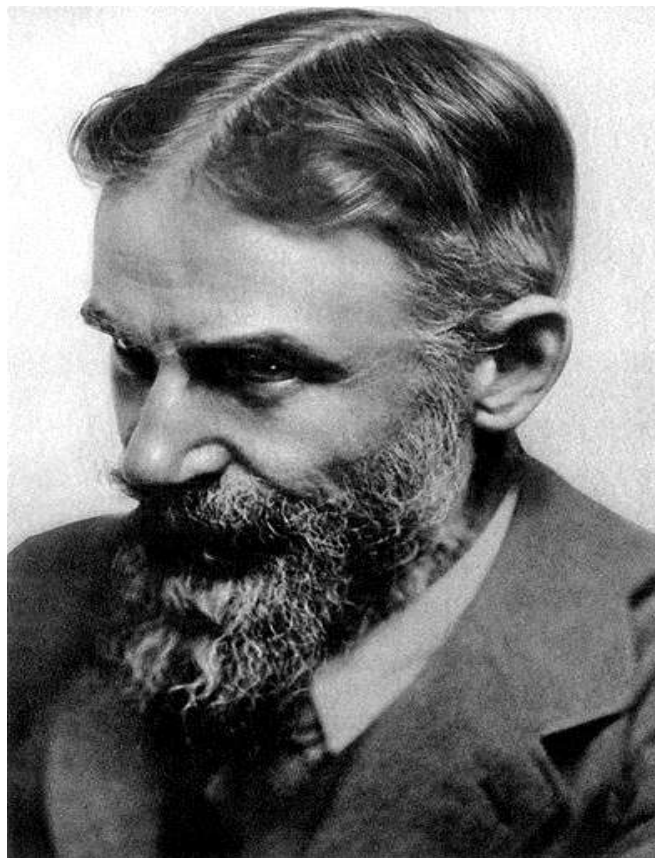

„Rozdíl mezi dámou a pouliční květinářkou není v tom, že se každá chová jinak, ale v tom, že se lidé ke každé z nich chovají jinak.“

Georg Bernard Shaw (1856-1950) [ŠÓ]

(26. července 1856, Dublin - 2. listopadu 1950, Ayot St. Lawrence, Anglie) byl **anglický dramatik**, prozaik a esejista **irského původu**, **nositel Nobelovy ceny za literaturu** za rok 1925.

Shaw pocházel ze staré, ale dosti zchudlé protestantské rodiny. Jeho otec byl neúspěšným obchodníkem s obilím, stal se z něho alkoholik a nestaral se o synovo vzdělání. Shaw brzy poznal praktický život, protože se již **od patnácti let musel sám živit** (pracoval jako úředník v dublinské realitní kanceláři). Jediný pozitivní vliv na něj měla jeho matka, která se věnovala hudbě. Roku 1873 opustila manžela a odjela se svým učitelem zpěvu do Londýna, kde začala zpěv sama vyučovat. Roku 1876 přijel Shaw do **Anglie** za matkou a nevrátil se do

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Irska dalších třicet let (a to ani na otcův pohřeb). Vzdělával se jako samouk v knihovně Britského muzea.

Přednášky amerického ekonoma Henryho George (1829-1897), zejména jeho teorie o vzniku chudoby, jej přivedly k **reformnímu socialismu**. Založil proto roku 1884 společně s britským labouristickým politikem, ekonomem a publicistou Sidneyem Jamesem Webbem (1859-1947) **tzv. Fabiánskou společnost (Fabian Society)**, která šířila teorii fabiánského socialismu. Její členové **odmítali násilí**, zvláště Marxovy myšlenky o nastolení socialismu revolučním bojem, a připravovali **porážku kapitalismu pomocí postupných reforem a parlamentní cestou**.

V této době se Shaw prosadil jako pronikavý **výtvarný, hudební a později i literární a divadelní kritik**. Jeho výtvarné a hudební recenze vycházely v londýnském časopise *The World* a v irském nacionalisticky orientovaném časopise *The Star*, divadelní kritiky psal i pro časopis *Saturday Revue*.

Kterak se zamilovat do svého výtvaru?

Shaw žil od roku 1898 ve spokojeném, ale bezdětném manželství s ženou Charlottou. Pokojné manželství bylo narušeno jen jednou, a sice roku 1914, kdy se Shaw zamiloval do představitelky Lízy Doolitlové, herečky Stelly Campellové.

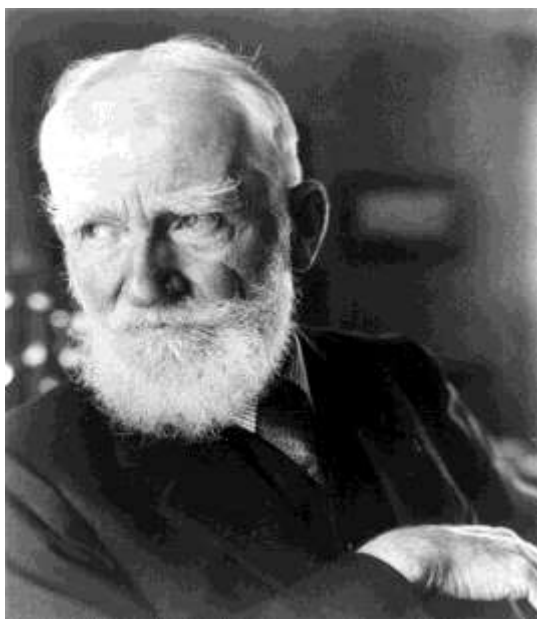
Na počátku Shawova literárního díla stojí série pěti nepříliš úspěšných románů. Svě pravé umělecké pole našel Shaw až v **dramatické tvorbě**, ve které uplatnil svůj **jasný, kritický a ironický intelekt**. Stal se **zakladatelem moderního anglického dramatu a nejvýznamnějším anglickým dramatikem po Williamu Shakespeareovi**. Debutoval roku 1892 hrou *Domy pana Sartoria*, po níž následovala řada vtipných, většinou satiricky přiostrěných dramát s náměty dobovými (*Živnost paní Warrenové*, *Candida*), historickými (Pekelník, *Caesar a Kleopatra*, *Svatá Jana*) či s úsměvným až

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

sardonickým pohledem na aktuální otázky ženské emancipace a na viktoriánské představy společenských tříd (**Pygmalion**). Své hry Shaw tvořil podle své koncepce **tzv. sociálně diskuzní komedie** a přivedl na scénu **dramatickou debatu, osvětlující ústřední myšlenku hry ze všech stran v náhlých a překvapivých zvratech**. Novinkou byly také jeho důkladné předmluvy k tištěným vydáním jeho her, což jsou vlastně eseje o jejich hlavních myšlenkách a obsahují ostrou kritiku viktoriánské morálky a zbídačování člověka. Celým svým dílem Shaw směřoval ke **kritickému hodnocení společnosti**, kterou vidí pod zorným úhlem palčivých sociálních otázek a svého pokrokového zaměření.

Roku 1925 obdržel Shaw **Nobelovu cenu za literaturu** „...za idealismus i humanitu jeho literárního díla, jehož svěží satira často v sobě zahrnuje osobitou poetickou krásu“ (citace z odůvodnění Švédské akademie) a od roku 1929 je na jeho počest pořádán *Malvernský divadelní festival*, na kterém byly uvedeny některé jeho pozdní hry.

Po smrti své manželky v roce 1943 začal Shaw postupně ztrácet zájem o vlastní život. Pracoval stále pomalejším tempem a roku 1950 zemřel v úctyhodném věku 94 let ve své venkovské vile ve střední Anglii v Ayot St. Lawrence, kde žil od roku 1906.

Obr. G.B. Shaw v roce 1934

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vyberte citát z Shawova díla, který vás zaujal a napište na něj úvahu:

- *Bůh stvořil ženu a muže, ale zapomněl si to dát patentovat, protože každý lepší hlupák může udělat totéž.*
- *Co je důležitější, chceme-li dosáhnout úspěchu? Talent, nebo pracovitost? A co je důležitější u velocipédu? Přední, nebo zadní kolo?*
- *Dbej, abys dosáhl toho, co se ti líbí, nebo shledáš, že jsi nucen mít zálibu v tom, čeho jsi dosáhl.*
- *Chce-li člověk zabít tygra, nazývá to sport. Chce-li tygr zabít jeho, nazývá to člověk zvířecí krutostí.*
- *Jediný způsob, jak si za peníze koupit lásku, je koupit si psa.*
- *Když ti život podá citron, řekni: "Jasně, mám rád citrony, a co tam máš ještě?"*
- *Mládí je něco úžasného. Je to přímo zločin vyplývat ho na děti.*
- *Můžu Nobelovi odpustit vynález dynamitu, ale pouze ďábel v lidské podobě mohl vymyslet Nobelovu cenu.*
- *Muž, když hovoří o svém svědomí, podobá se ženě mluvící o své skromnosti.*
- *Nemůžete věřit všemu, co slyšíte, ale můžete to – bohužel – opakovat.*
- *Stát se moudrým, to je maličkost. Je třeba umět skrývat svou hloupost.*
- *V počestnost nemůžete věřit, dokud jste jí sami nedosáhli. Lépe je zachovat se čistým a průzračným, neboť jste okno, jímž musíte vidět svět.*
- *Znám tři druhy lží. Velkou lež, malou lež a statistiku.*

PYGMALION

(1913)

- *Na co odkazuje název hry?*

Shawovým moderním Pygmalionem je londýnský profesor fonetiky **Henry Higgins**, který uzavře se svým přítelem **plukovníkem Pickeringem** sázku, že naučí ušmudlanou pouliční květinářku Lízu Doolittleovou výslovnosti vznešené dámy. Podaří se mu to tak dokonale, že jeho žákyně okouzlí londýnskou smetánku. Skoro se zdá, že Higgins pomohl Líze překonat propast mezi spodinou, kam jí zařazovala její výslovnost a intonace (londýnské nářečí **cockney**), a nejvyššími společenskými vrstvami. Higgins však ve svém koženém pedantství nepostřehne, že při jeho fonetickém experimentu Líza vypěla ze zaostalého děvčete v ženu vědomou si své lidské ceny, toužící po plném citovém životě a hotovou přes všechnu svou vzpurnost a prostořekost věnovat svou lásku svému osvoboditeli. Higgins se však její lásku zdráhá přijmout, a tak závěr hry zůstává otevřený.

Obr: 11.12.1913 (Karel Štapfer - scéna, I. jednání)

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

II. JEDNÁNÍ

- HIGGINS   Tak. Můžeme. Odříkejte abecedu.
- LÍZA   Abecedu náhodou umím. Nemusíte mě učit jak nějakého malého haranta.
- HIGGINS   *(zařve)* Odříkejte abecedu!
- PICKERING   Poslechněte, slečno Doolittlová, nechte ho, ať vás učí po svém.
- LÍZA   No dyž teda myslíte – Aée, baé, caé, daé...
- HIGGINS   *(zařve jako poraněný lev)* Dost! Slyšíte to, Pickeringu? Tohle nešťastné stvoření zavřeli za peníze daňových poplatníků na devět let do školy, aby se naučilo číst a mluvit jazykem Shakespeara a Milтона. A výsledek? Aée, baé, caé, daé. *(Líze)* Řekni: á, bé, cé, dé.
- LÍZA   *(skoro v slzách)* Dyť říkám: Aée, baé, caé, daé –
- HIGGINS   Dost! Řekni: láhev vína.
- LÍZA   Láéeéfinae.
- HIGGINS   Opři hrot jazyka o tvrdé patro: "l". Otevři pus: "á"; "h" – musí ti vibrovat hrtan. Teď přitiskni jazyk po stranách k patru a rty roztáhni: "e". A teď si prstem přitiskni spodní ret k dolnímu okraji horních řezáků: a řekni "f". Láhev.
- LÍZA   Láé – lae – lá. Já nemůžu. Láhev.
- PICKERING   Dobře. Výborně, slečno Doolittlová.
- HIGGINS   Krucinál, ona to trefila napoprvé. Pickeringu, my z ní tu vévodkyni uděláme. *(Líze)* Dokázala bys teď říct "vína"? Ne

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

"vénae". Co myslíš? Jestli ještě jednou řekneš baé, caé, daé, povláčím tě třikrát kolem pokoje za vlasy. (*Fortissimo*) Ví, ví, ví, ví. Vína.

LÍZA

(*v breku*) Já žádnéj rozdíl neslyším, akorát dyž to říkáte vy, zní to ňák nóblejc. Vína.

Obr. Pygmalión - 28.09.2005 (Petra Špalková)

PÁTÉ DĚJSTVÍ

LÍZA Proč jste to dělal, když vám na mně nezáleží?

HIGGINS Proč? protože se tím žívím.

LÍZA Nikdy vás nenapadlo, jak mi to zkomplikuje život?

HIGGINS Vznikl by svět, kdyby se jeho stvořitel bál komplikací? Tvořit život znamená vytvářet komplikace. Je jen jedna cesta, jak se komplikacím vyhnout: zabít. Všimněte si, že zbabělci vždycky ječí: potížisty zabít!

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- LÍZA Já nejsem žádný kazatel: takových věcí si nevšímnu. Ale všimla jsem si, že si mě nevšímáte.
- HIGGINS *(vyskočí a začne přecházet po pokoji)* Lízo, vy káčo pitomá. Nabízím vám poklady svého ducha, a jako bych je vyhazoval oknem. Pochopte už konečně, že si půjdu svou cestou a budu dělat svou práci, a je mi dokonale jedno, co se s vámi nebo se mnou stane. Já se nedám vystrašit jako váš otec a vaše nevlastní matka. Takže: buď se vraťte, nebo táhněte ke všem čertům, jak račte.
- LÍZA Proč bych se měla vrátit?
- HIGGINS *(skokem si klekne na pohovku a nakloní se k ní)* Jen tak pro legraci. Vždyť proto jsem se vás taky ujal.
- LÍZA *(s odvrácenou tváří)* A když se vám nezavděčím, můžete mě zítra vyhodit.
- HIGGINS Ano; a když se nezavděčím já vám, můžete zítra odejít.
- LÍZA A žít se svou nevlastní matkou.
- HIGGINS Ano, nebo prodávat květiny.
- LÍZA Bože, kdybych se tak mohla vrátit ke svému košíku s kytkami! A byla nezávislá na vás, na tátovi, na celém světě! Proč já se nechala o svoji nezávislost připravit? Teď jsem otrok, i s celou nóbl výbavou.
- HIGGINS Vůbec ne. Můžu vás adoptovat jako svou dceru a odkázat vám peníze, jestli chcete. Nebo byste si radši vzala Pickeringa?
- LÍZA *(vztekle se na něj podívá)* Nevzala bych si ani vás, kdybyste mě chtěl, a to jste mladší jak on.
- HIGGINS *(vlídně)* Než on, ne "jak on".
- LÍZA *(ztratí nervy a vstane)* Můžu mluvit jak chci. Už nejste můj učitel.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- HIGGINS *(uvažuje)* Ale pochybuju, že by si vás Pickering vzal. Je zapřísáhlý starý mládenec jako já.
- LÍZA Žádný strachy – já měla vždycky kolem sebe dost chlápků, co mě chtěli. Třeba Freddy Hill mi píše dvakrát třikrát denně.
- HIGGINS *(nepříjemně zaskočený)* Drzoun jeden drzá!
- LÍZA Má na to právo, chudák. Miluje mě.
- HIGGINS *(vstane z pohovky)* Vy nemáte právo ho v tom podporovat.
- LÍZA Každá máme právo na lásku.
- HIGGINS Cože?! Od takového pitomce?
- LÍZA Freddy není žádný pitomec. Možná je slaboch a nemá peníze. Ale chce mě a třeba bych s ním byla šťastnější než s někým lepším, kdo o mě nestojí.
- HIGGINS Ale dokáže z vás něco udělat? O to jde.
- LÍZA Třeba dokážu něco udělat já z něho. Ale na to já nikdy nemyslím, co může člověk z toho druhého udělat; a vy zas nemyslíte na nic jiného.
- HIGGINS Vy zkrátka chcete, abych se do vás zabouchnul jako Freddy, vidíte?
- LÍZA Ne. Tohle od vás nečekám. A nedělejte si žádné iluze o sobě ani o mně. Kdybych chtěla, mohla jsem se chovat jako potvora; v některých věcech se vyznám líp než vy. Holky jako já dokážou pánům zamotat hlavu úžasně snadno. A za chvíli by pak jeden druhého nejradši zakousli.
- HIGGINS Máte pravdu. Tak, hrome, o co se tu vlastně hádáme?

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- LÍZA *(utrápeně)* Potřebuju trošku laskavosti. Já vím, jsem obyčejná a hloupá, a vy jste vzdělaný; ale nejsem kus hadru, o který si můžete utírat boty. Mně nešlo o parádu a o taxíky: všechno jsem dála *(opraví se)* všechno jsem dělala proto, že nám bylo spolu fajn a začlo – začalo – mi na vás záleží; nestojím o to, abyste mě miloval – já nezapomínám, jaký je mezi námi rozdíl – ale stála bych – stála bych o vaše přátelství.
- HIGGINS No ano, samozřejmě. Přesně tak to cítím sám. A Pickering taky. Jste blázen, Lízo.
- LÍZA To není žádná odpověď. *(V slzách klesne na židli u psacího stolu.)*
- HIGGINS Lepší nedostanete, dokud se budete chovat jako pitomá káča. Když chcete být dáma, musíte zapomenout na špatné pocity, pokud nad vámi muži půl života neprovzdychají a druhou půlku vám nedělají modřiny. Jestli vám můj životní styl připadá chladný, vraťte se do kanálu. Dřete až do úmoru, a večer se pak se můžete muchlat a handrkovat a popíjet, dokud nepadnete do postele. Nádherný život! Opravdový, vřelý, drsný; člověk ho cítí, i kdyby měl hroší kůži – a nepotřebuje nic dělat ani trénovat. To není žádná věda a literatura, vážná hudba a filozofie a výtvarné umění. Jsem pro vás chladný necita a sobec, že? Prosím: jděte, kam vás srdce táhne. Vemte si nějakého sentimentálního chuňáka se spoustou peněz, s párem tlustých pysků, aby vás mohl líbat, a párem pořádných bot, aby vás mohl nakopnout. Nevážíte si toho, co máte, jděte za tím, co umíte ocenit.
- LÍZA Vy jste příšerný surovec a tyran! S vámi se nedá mluvit; všechno obrátíte proti mně a já jsem vždycky ta špatná. A přitom dobře víte, že mě celou dobu jenom zastrašujete. Víte, že na ulici, do kanálu, jak říkáte, se vrátit nemůžu a že nemám na světě jediného opravdového přítele kromě vás a pana plukovníka. A dobře víte, že když jsem poznala vás dva, už bych nedokázala žít se žádným tuctovým mužským; a je od vás hnusné a surové, když se tváříte, jako že jo. Vy si myslíte, že se musím vrátit do Wimpole Street, protože nemám kam jít, leda k tátovi. Ale nemyslete si, že mě máte

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

na kolenou a můžete mě shazovat a šlapat po mně. Já si vezmu Freddyho, abyste věděl, jen co ho dokážu uživit.

HIGGINS   Freddyho!?! toho pošuka! Toho chudinku, který by si nevydělal ani jako poslíček, kdyby měl kuráž se o takové místo ucházet! Ženská – nechápete, že jsem z vás udělal choť pro krále?

LÍZA   Freddy mě má rád. To mi stačí. A nechci, aby pracoval, nikdo ho k tomu nevedl jako mě. Budu učit.

HIGGINS   Pro všechny svaté, co vy můžete učit?

LÍZA   Co jste mě naučil vy. Fonetiku.

HIGGINS   Cha! cha! cha!

(Přeložil Milan Lukeš)

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Určete literární žánr. V čem spočívá komediální ladění hry?*
2. *Charakterizujte oba protagonisty.*
3. *Co by měl podle vás Higgins Lízu naučit, aby ve vyšší společnosti dobře zapůsobila? **Sestavte seznam doporučení a rad.***
4. *Porovnejte proměnu Lízy na základě obou ukázek (v jednání, ve vyjadřování).*
5. *Proti kterým negativním lidským vlastnostem autor útočí? Vyhledejte a označte místo, kde Lízino chování předčí vystupování a jednání profesora Higginse. V čem?*
6. **Domácí úkol:** *Jestliže je ušlechtilá podoba angličtiny spojena se Shakespearem, se kterými literárními osobnostmi je spojena ušlechtilá podoba češtiny? Svůj názor zdůvodněte a doložte ukázkami.*

7. Co všechno může prozradit o člověku způsob jeho vyjadřování? Může mít naše vyjadřování vliv na získání zaměstnání nebo na začlenění se do určité sociální skupiny?
8. Považujete za důležité, aby redaktoři veřejnoprávní televize mluvili spisovnou češtinou? Ved'te na toto téma **panelovou diskusi**, věcně argumentujte.
9. **Referát:** **Připomeňte Ovidiovu báji z Proměn o sochaři Pygmalionovi.**
10. Tento veliký lidský příběh dokázal Shaw podat dramaticky a zároveň ho ponechat otevřený, nerozhodnutý, pokud jde o další osud protagonistů.
Pokuste se **dopsat příběh**. Svůj závěr pak můžete konfrontovat s G.B.Shawem, který napsal jakýsi doplněk, v němž naznačil, jak se asi mohl osud Lízy Doolitlové a fonetika Higginse dále vyvíjet.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V epilogu, který netvoří součást hry, Shaw vysvětlil, že Higginsův ani Lízín charakter nepřipouštěl šťastný sňatek, a že si tedy Líza raději vzala mládence Freddyho, který ji zbožňoval, a otevřela si s ním květinářský obchod. Když však hru roku 1938 zfilmoval britský režisér Anthony Asquith, povolil mu Shaw naznačit, že se Higgins přece jen s Lízou ožení. Podobně vyznívá také později úspěšně zfilmovaný americký muzikál My Fair Lady, vzniklý na základě této hry roku 1956.

Pojmy:

Pygmalion - upomíná na antický mýtus o kyperském sochaři Pygmalionovi, který vyřezal ze slonové kosti tak krásnou dívku, že se do ní zamiloval a uprosil bohyni lásky Afroditu, aby jí vdechla život.